

Isten kőművese

*Nem kényeztetni el az utókor a régi idők
műépítészeit, nevük gyakorta a feledés
homályába vész. Vajon hányan tudják még,
mely területen alkotott Fábián Gáspár, aki pedig
a két világháború közötti időszak gyakran
foglalkoztatott építésze volt.*

A székesfehérvári születésű Fábián Gáspár (1885–1953) nevéhez majd félszáz templom, számos iskola, kórház, plébánia, kulturális középület tervezése, építészeti-szakírói, szerkesztői, közírói munka fűződik. *Isten kőművese!* – így nevezte egyik kortársa, s ő büszkén viselte is ezt az epitheton ornanst, ahogyan erről is írt önéletrajzi munkájában: „Ez akarok lenni, erre segítsen az Isten mindig. Életemben, halálomban... legnagyobb kitüntetés, hogy az Úr megengedte, hogy kőművese legyek, hogy hajlékot emelhessek szentséges nevének.” Mert Fábián Gáspár életét áthatotta a megtörhetetlen istenhit, amely végigkísérte magánéletét és szakmai munkáját is. Egyházi és állami megrendeléseire hozzásegítette megbízható, erkölcsileg kikezdetlen jelleme, folyamatos jelenléte a katolikus egyház életében, ezáltal a két világháború közötti korszak több fontos egyházi, világi döntéshozójához szinte bensőséges kapcsolat fűzte, de a legfontosabb mégis az volt, hogy mérnöki, tervezői képességeit, munkáit elismerték, elfogadták.

Erős istenhite nem késői megtérés eredménye volt, mindent a gyermekkorából hozott. Rajztehetségét, műszaki képességeit édesapjától örökölte, s rajongásig szeretett édesanyja – akinek egyik ösét, Hegyi Istvánt, a csallóközi Hegy község földesuraként, Mátyás királyunk homo regiusai között tudta a család – volt az, aki fegyelemre, munkára és annak betartására ösztönözte. Mindez jó erkölcs és hit nélkül nem elérhető. A Műegyetemen tanárai között voltak a korszak nagyjai, Czigler Győző, Hüttl Dezső, Hauszmann Alajos, Schulek Frigyes, Petz Samu, Nagy Virgil. Második diplomaként közgazdasági mérnöki oklevelet, sőt 1920-ban építészként doktorátust is szerzett. Már diákévei alatt kapott megbízásokat, Aigner József, Kauser József mellett segédkezett, majd első sikereként egy falusi

templom tervével állami ösztöndíjat nyert el. Könnyen és megszállottan dolgozott, pihenést, szórakozást soha nem ismert, minden percét beosztotta, világi hívságok nem vonzották. Ha nem tervezett vagy tanult, akkor festett, akvarelljeit 1908-ban a Múcsarnok tárlatán állították ki.

Diplomázása után egymást követték a megrendelések, győztes pályázatok, ösztöndíjak. Ám az első világháború megszakította a fölfelé ívelő pályát, mire túlélve a frontot, a tifuszt, hazakerült, minden összeomlani látszott. Ekkortájt újságírásba fogott, közgazdasági rovatvezető lett a Vass József által szerkesztett *Új lap*-nál. A kereszténypartí politikus nemcsak főnöke, hanem mentora, közeli bizalmasa lett, aki a pavilon rendszerű Mester utcai főgimnázium építésével bízta meg, majd 1922-től népjóléti miniszterként nagyszabású kórházépítési feladatokat adott Fábiánnak, aki a Madarász utcai csecsemőkórházat, az angyal földi elmeorvóintézetet, a nyíregyházi, kisvárdai, szekszárdi közkórházakat tervezhette. Vass József bizalma töretlen volt, felkérte Fábián Gáspárt a minisztérium felügyelete alatt zajló építkezések költségvetésének ellenőrzésére is. Az ő révén jelentős megtakarításokat ért el a tárca.

Támogatója volt Klebelsberg Kunó kultusz-miniszter is. A Horthy-korszak hivatalos építészeti divatja az új historizmus volt, amelybe belesimult Fábián neobarokk, neogótikus vonzalma. S Klebelsberg biztosra vehette, hogy az általa tervezett oktatási intézmények mindenben megfelelnek a kor-szellemnek, az iskolák igényeinek, s nem lépik túl a költségvetési lehetőségeket sem. A katolikus egyháznak, a szerzetesrendeknek készült épülettervek sem tértek el ettől az iránytól, így a megrendelői kíváncsian és építészeti hitvallása szimbiózist alkotott műveiben. Egyik jeles alkotása is szerzetesrendi iskola, a Szent Margit Gimnázium, amelyet az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek megbízásából 1930-ban tervezett. A Villányi úti neobarokk épület hosszú, középső traktusához a két végén egy-egy rövidebb szárny csatlakozik, mely előre és hátra is kinyúlik, a barokk oromzat mögött karcsú kupolával.

Bár a Bauhaustól, a modernizmustól, a korszak valamennyi friss szellemű építészeti stílusától

A Szent Margit
Gimnázium
a Szent Imre
herceg útján
(ma Villányi út),
1935

KÉPFORRÁS:
FORTEPAN/
HEGEDÚS JUDIT

Fábián Gáspár szigorúan távol tartotta magát, a felhasznált építési anyagok tekintetében azonban gyakorta újíto volt, erre a költségmegtakarítások kényszere is rávitte. Így lett barna homokkő borítású többek között az Ecseri úti vasbeton pilléres szerkezetű, neoromán Szent Kereszt-plébániatemplom, a Szondi utcai, az angliai gótikát idéző, Tudor-íves Szent Család-plébániatemplom homlokzata. Ő használta először az Üröm-Pilisborosjenő környékén bányászott követ, amely jó minősége mellett olcsónak számított. Ezeknél a terveknél is élt különleges műszaki megoldással, a vasbeton boltzatokat Heraklit-lemezekkel burkolta, amelyek megakadályozták a hang visszaverődését, ily módon jó akusztikát biztosítva. A badacsonytomaji Szent Imre-templom 1929–1930-ban Fábián javaslatára helyi bazaltból épült, a Balatonfüred egyik jelképének számító két homlokzattornyos – ahogy a helyiek emlegetik – Krisztus Király-vöröstemplom vörös homokkő anyaga miatt máig állja az idő próbáját. Kiemelkedő templomterve a székesfehérvári, hatalmas vasbeton kupolás Prohászka Ottokár-templom, amelynek sajnos pénzsűke miatt nem épülhetett meg a harangtornya.

Fábián Gáspár nagy hangsúlyt fektetett a részletekre, belső kialakításokra, az oltárookra, a méretezés és a díszítés érdekében előfordult, hogy elhanyagolta a költség szempontokat. Az egyházi megrendeléseknél

a teljes fedezet ritkán állt rendelkezésre, viszont munkát anyagi okból sohasem mondott vissza, inkább lemondott saját díjazásáról. Nevéhez mintegy száz épület fűződik, de ő nem elégedett meg a tervezéssel, írt szakfolyóiratokba, sőt 1921–1932-ben főszerkesztője és kiadója volt az *Építő Ipar–Építő Művészet* című folyóiratnak. 1936-ban megírta a *Nagy magyar építőművészek* című munkáját. Példaképként említette Benvenuto Cellinit, aki úgy vélte, „*ki valamely derekas munkát végzett és már negyven éven túl van, kötelessége életének folyását elbeszélni*”. És Fábián Gáspár megfogadta az intelmet, amikor önéletírásában így fogalmazott: „*...nem hiú dicsekvés, alkotásaink fitogtatása, életünk sikereinek hirdetése a célja e műveknek, hanem nehéz kötelesség, áldozat, melyet hiába, meg kell hozni minden alkotónak.*”

Az önmaga diktálta megfeszített munkatempó, az örökös cselekvési kényszer azonban túl soknak bizonyulhatott a szervezetének, 1936 nyarán agyvérzést kapott, ugyan meggyógyult, de tervezéssel többet már nem foglalkozott, viszont emlékiratai újabb részleteit még kéziratban az utókorra hagyta. Történeti stílusokat idéző építészetét alkotásai őrzik, szellemét az írásos dokumentumok, emléket szoborra, melyet egyik gyermeke állíttatott a székesfehérvári Prohászka-templom kertjében sírja fölé, s Zamárdiban az utca, melyet 2023-ban, halálának hetvenedik évfordulóján róla neveztek el.

● A szerző közíró